

הגה"ק רבי יעקב יוקל הלוי הורוויץ זי"ע אב"ד בראד וגלוגא יומא דהילולא י"ג אלול¹ (תקט"ו)

אחד מאדירי התורה ממשפחת הלויים המעטירה - הורוויץ, היה "הרב מו"ה יוקל, הוא הגאון הגדול עוקר הרי הרים בפלמול, המפורסם בדורו לאות ולמופת" (שם הגדולים החדש, בערכו, סעי' אות קט), אביו של הגה"ק הנודע רבי איציקל מהאמבורג זי"ע. בנוסף לגדול חריפותו ועומקו בינתו, נודע רבי יעקב יוקל בדורו כאיש אלקים קדוש ונורא, עד אשר הועד עליו "ישכל מי שנגע רק מעט בכבודו היה נעשש מיד בעונש גדול, לכן כל בני דורו ייראו ממנו כמפני אש, והיה כמלאך ה' צבאות, כל היוצא מפיו יעשה, וצדיק נזר והקב"ה מקיים" (נמלצי אש, י"ג אלול).

וכך כתב אודותיו נכדו הגה"ק רבי אברהם יוסף איגרא מזשילין זי"ע: "...היו קורין אותו רבי ר' יוקל בעל שם. כי מלבד גאונו היה 'בעל שם' אחד מבעלי השם שהיו בהזמנים שקודם הבעש"ט זי"ל, כמו רבי יואל, ור' אליהו בעל שם, ור' אדם, וכהנה. והבעלי שם אלו, יעקבס מצד כחם בחכמת הקבלה ושמות הקדושים, והיה [רבי יוקל] איש אלקים נורא... וזקני זה הקדוש רבי ר' יוקל היה מפורסם עיקרו לקדוש עליון מגדולי הקדושים וגאונים שבכל העולם. ואני הייתי בהאמבורג להשתטח על ציון זקני הגה"ק רבי יצחק [מהאמבורג] זי"ע באלטונא, והממונה הראה לי בפנקס כתוב: 'מקום הגאון מו"ה יצחק הורוויץ האב"ד אה"י בן הגאון הקדוש ר' יוקל הורוויץ, וזה הפנקס מימי קדם. הרי שהיה מפורסם לקדוש יותר משאר שהיו בזמנם שלא נתכנו בתואר הזה, והיה מפורסם יותר בקדושה מבני זקני [רבי יצחק מהאמבורג] זי"ל, שעיקר פרסומו היה לגדול הדור בתורה..." (נאחל נפתי, לעמבערג תרע"א, אות רמה, ויעו"ש).

בחרה ביעקב:

רבינו יעקב יוקל הלוי נולד בשנת תל"ט, לאביו הגה"ק רבי מאיר הלוי זי"ע - הנודע בשם "מהר"ם מטיקטין"², שיחוסו היה עולה בקדוש עד לרבינו זרחיה הלוי זי"ע - בעל 'המאורי'. י"ב בנים, כמספר שבטי י"ה, היו לו למהר"ם מטיקטין, כולם צדיקים וקדושים, ביניהם ידוע רבי צבי הירש זי"ע אב"ד טשארטקוב (אביהם של האחים הקדושים הרבי ר' שמעלק מטיקטין ורבי ר' נחמן מטיקטין בעל ה'מחמדי', וכו'). וכך גילה עם המהר"ם מטיקטין לבניו: "שלא היה מערב לימודו נגלה ונסתר, רק בשבע שנים - נגלה, ובשבע שנים - נסתר. ואמר לבניו, שבנו רבי יוקל נולד בשנים שלמד נגלה, והיה גאון גדול בישראל, ובנו רבי צבי הירש נולד לו בשבע שנים שלמד קבלה, והיה מנהג את עצמו בחסידות ופרשיות" (שחיית החדש, סעי' מ"א אות כח).

בהגיע תור הנישואין נשא את זוגתו הרבנית הצדיקת מרת ריזל ע"ה, בת הגי"ר יהושע העשיל באב"ד זצ"ל אב"ד טארלא, כהגאון קצין המפורסם רבי יששכר בעריש זצ"ל פרנס ומנהיג "ועד ארבע ארצות" בברוקלין, בן הגה"ק הרבי ר' העשיל מרקאבא זי"ע.

בשנת תע"א, בהיותו בן ל"ב, הוכתר לרבו של באליחוב שמבורג גלגליה, על מקום אביו שנתקבל לרבנות ולאטשוב, ובהיותו עתיר נכסים בזכות חותנו, יסד שם ישיבה והעמיד בה תלמידים רבים.

כחצי יובל שנים כיהן בה כרב, עד שנתערר, בשנת תצ"ה, בכתר הרבנות בעיר הגדולה לאלקים בראד³, שם ישב על כסא רם ונשא של הגה"ק רבי אלעזר רוקח זי"ע - בעל 'מעשה רוקח', שעבר לכהן כרבם של עדת האשכנזים בעיר אמשטרדם. "בעת ההיא היתה העיר הזאת כלילת יופי, מלאה חכמה וסופרים, ממנה יצאה הוראה לכל ישראל, למאות גאונים ארץ מבית המדרש דפה יצאו, ומלאה הארץ דעה, עיר צדק ילין בה" - כפי שמתארה הגי"ר יעקבאקא לנדא זצ"ל, בנו של ה'נודע ביהודה', באגרתו (נדפסה בראש ס' הנוביץ). ארבע כתות דיינים היו בקבועת בעיר, ועליהן ארבעה ראשי אבות בי"ד. בזמן בואו של רבינו היה ראש בי"ד לאחת מכתות הדיינים, הגה"ק בעל ה'נודע ביהודה'. על ארבע כתות הדיינים וארבעה ראשי בי"ד

- לפי בעל ה'מלצי אש' אשר הלך בעקבות בעל ה'תולדות יצחק'. לאחר עריכת המאמר ראינו במבוא לספר 'משנת הלוי' - תשובות וחיידושים להגה"ק רבי איציקל האמבורגער זי"ע - מאת יצחק רפאל ירושלמי תשס"ה, שמציין כי טעות הוא, והוא נסתלק ב"רח" א"יר בה בשנה (ראה שם הערות 23-24).
- ראה אודותיו במדורנו ג'ל תעג.
- בישמן הסוב' אות קט, מונה את כל בניו ובנותיו, ובימאורי גלגליה' מוסף - לפי גירסא אחת - עד שנים. אחד מבניו הוא הגה"ק רבי דוב בעריש אב"ד קרעמניץ, אביו של הגה"ק רבי משה'ס פייבוש מרקטניץ - שהיה חותנו של הר"ק רבי אברהם המלאך, בנו של המגיד הק' ממערטש, וכו'.
- עדיבתו ופרידתו מן העיר מתוארת יפה על ידי אחד מנכבדי העיר באחלוב, החי' ר' דוב בער בירקנאסאל ע"ה, ברשימות זכרונות (רומעוה ר' דוב מבלחוב, ברין תרפ"ב, עמ' 43), ומביא גם את דברי התורה שאמר במעמד הפרידה מקהל עדתו.
- ע"י שו"ת נובי' קמא, אה"ע ס' עב-עד; שו"ת רבי חיים הכהן רפאפורט אה"ע ס' ט, ובקובץ 'שאלות חכמי' שם בסוה"ט; שו"ת 'ברכת חיים' להגאון מאלטשטאדט זצ"ל ס' צ אלו ב' וראה עוד על כך בימפות הדור לרבי יקותיאל אריה קאמלערה (מונקאטש מחמ"ח פרק ד).

הק'. גם רבינו נאץ להתפטר מרבנותו, ונדד תקופת מה בעוני וחוסר כל, עד אשר הגיע לאשכנז, שם נתמנה לרב בגלוגא רבתי, אחת הקהילות העתיקות ביותר בשלויה, על מקום הגאון רבי אריה ליב זצ"ל, שקיבל אז את רבנות אמשטרדם⁴.

בגלוגא רבתי, נתפרסם שמו ביותר כאחד מגדולי הדור, ורבים שחרו לפתחו להישאל בו כבאורים ותומים. יש אומרים שכיח גם כן ברבנות שלשת הקהילות המאוחדות והמפורסמות: אלטונא האמבורג וואנדסבעק (ראה: ידעת קדושים, פטרבורג תרנ"ו, דף 112; 'ענף עץ אבות', קראקא תרס"ג, ח"ג 40; 'מוכרת גדולי אוסטריה', באדריטשוב תרס"ו, עמ' 325; 'שם הגדולים החדש' בערכו).

עובדא נפלאה מסופרת אודותיו בהקדמה לספר 'ילד השמן' (מאת הגי"ר שמואל דוד הלוי זצ"ל, פורדא תקצ"ו) מפי אנשי גלוגא: פעם עמד רבינו והביט ממרפסת ביתו אל הרחבה בה עמדו מוכרי עופות ושומן כשר למכור סחורתם, והבחין שאצל אחד המוכרים התאספו העוברים ולקקו את השומן שלד דוכנו, עד שקבשו רב הפריחם משם. שלא רבינו את שומן אלו אות מוכר שיקרא לו תיכף ומיד. כשנכנס אליו, חקרו על טיבה של סחורתו ואיים עליו שינלה את האמת, עד שאכן נאץ להל לספר, כי בזמן החורף שעבר אסף את כל השומן מן העופות שנטרפו אצל, וקודם חג הפסח, בזמן שהציבור דורש ומבקש לקנות שומן לצורך יום טוב, הוציא את הסחורה הטרפה למכירה... וראה הכל שאת גרלי חסידיו ישמור ה'.

כל זרע יעקב יכבדוהו:

על אף שלא הניח אחריו חיבור בכתובים, ודברי תורה המובאים בשמו בספרים מועטים מהם⁵, הרי שהשאי אחריו ברכה, זרע ברכ' ה', צאצאים שהתפרסמו בחדד גאונים וצדקתם וכינתו בקהילות גדולות וחשובות בשישראל.

בניו הקדושים אשר בארץ המה הגאונים: הכבוד רבי מרדכי הלוי זצ"ל אב"ד שטערין ומשנת תצ"ה, כשעבר אביו לבראד, אב"ד באליחוב (נפטר בחי' אביו בשנת תצ"ו); רבי יצחק הלוי זצ"ל אב"ד לעשנב, האחרון, גלוגא, בראד ואה"י, ונודע בישראל בשם "ר' איציקל האמבורגער" (ראה אודותיו במדורנו ג'ל עג); רבי מנחם משה הלוי זצ"ל אב"ד זמירנא וראב"ד בבלוב (ניסו של הנוביץ, מוזכר בשו"ת נובי', תניינא, אה"ע ס' נד); רבי ישראל זצ"ל (נפטר בדמ"ח בחי' אביו); רבי משה זצ"ל (ניכ' נפטר בחי' אביו. הוא זקינו של הגי"ר יעקב יוקל הירש אב"ד ניימארכ בעל 'ברכת יעקב').

גם בנותיו היו מלומדות ומשכילות, ובספרים מובאים דברי תורה בשמן⁶, הלא הנה: הרבנית שרה רבקה רחל לאה⁷ ע"ה אשת הגי"ר שבת הכהן רפאפורט זצ"ל אב"ד קראסינא בן הגי"ר בנימין אב"ד בעראד - בעל 'גבולת בנימין'; הרבנית לאה⁸ סעריל ע"ה אשת הגי"ר אריה ליב זצ"ל (בן הגאון אב"ד דאברמין); והרבנית אשת הגי"ר בנימין וואלף סג"ל לנדא זצ"ל אב"ד קרעשובס.

רבינו נמנע כמעט ממתן הסכמות לספרים, אך עי"ז ישנן הסכמות אחדות ממנו, כמו על ספר 'אבן העזר' להגה"ק רבי עזר מקלימנטוב (ויהנאפורט תקל"ח), 'מרכבת המשנה' על הרמב"ם להגה"ק רבי שלמה מחלעמא (תק"א), 'חקי דרך' להגה"ק רבי משה יקותיאל קויפמאן כ"ץ (חתן בעל הגי"א, סידליקוב תקצ"ד); 'תבנית הבית' להגה"ק רבי מרדכי מאמאשטש (תק"ט); 'המאמר בכותבת': "הרב המהר"ג, הגאון המפורסם, ה"ה מופת הדור, כמנהיג יעקב נשיא הלוי, אב"ד ורמ"ד ק"ק גלוגא רבתי ולמנים היתה אור תורתו וזרחת בק"ק בראד".

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

על החתונה הרבנית מרת דינה ע"ה אשת הגי"ר שאול זצ"ל אב"ד האג' ושתיהן היו חריפות ובקאות בשי"ט, והמה באו יחדיו בחדושי תורתן עד להפליא. והגי"ר צבי הירש אב"ד ברלין בשומנו אותן התפלל מאד ואמר: דרך התי"ח להגיד מילתא דבדיחותא קודם הלימוד, ורצוני לשמוע ערכך בזאת. השיבה הצדיקת מרת שרה רבקה רחל לאה ע"ה, כי טעם זה מחמת קדושת התורה בציוו חשו חז"ל אולי יאם גם הצה"ר להאחז בזה ח"י, לזאת בהתחילת מילתא דבדיחותא חיצונית התורה ילכו למו ואז יבואו ללמוד לשמה. לא כן אנוהו, הנשים, אינן מצוות, אין זו בתוכנו לבא לינן מקדושת הלימוד. וזה שאמר שלמה המלך (משל כ"א):

יפה פתחה בחכמה - שהאשה יכולה תיכף לפתוח בתורה בלי הקדמת מילתא דבדיחותא, **יחזרת חסד על לשונה** - כדרכת חז"ל (סוה"ט) זו היא תורה לשמה... (הוא גם בשיחת חזון של תיח' החדש' להגה"ק אסינא מונקאטש מונקאטש תרס"ט, עמ' מג, ובאהל נפתי אות רמא. וראה עוד שם אות רמ).

9. כך נראה מיזכרונות ר' דוב מבלחובי' הגי"ל עמ' 44. ראה מה שמסופר עליה שם בפלאות. ואמנם י"פלא היא' נקראו שתי אחיות בשם שוה.

10. ולפי ס' 'שם הכהן' להגרש"מ האלענער זצ"ל ירושלמי תשי"ב, חזר 'ימנית יחסיק אות ה' - גם הרבנית פטילי ע"ה אשת הגי"ר נפתי הירץ לנדא זצ"ל זואלין, אך צאצאנו במקורות אחרים שהיא הייתה נכדתו, בת בנו רבי משה (א"ר מרדכי) הורוויץ זצ"ל.

מאת: ה"ה ישכר בעריש ווייס, ברוקלין נ.י.